

بررسی رابطه همبستگی خانواده و الگوی ارتباطی والدین با بحران هویت نوجوانان

مه‌ری محمدی‌نسب^۱، علیرضا همایونی^۲، نفیسه مجیدی یابیچی^۳

چکیده

هدف از انجام این پژوهش، بررسی رابطه بین همبستگی خانواده و الگوی ارتباطی والدین با بحران هویت نوجوانان بود. روش پژوهش توصیفی، و از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ در حال تحصیل بودند می‌باشد و شامل ۱۱۰۰ نفر می‌باشند که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان تعداد حجم نمونه برابر ۲۸۵ با روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شدند. ابزارهای استفاده شده در این پژوهش، پرسشنامه ارزیابی همبستگی خانواده السون و لاوی (۱۹۸۵)، پرسشنامه تجدید نظر شده الگوی ارتباطی خانواده فیتزپاتریک و ریچی (۱۹۹۴)، و پرسشنامه بحران هویت احمدی (۱۳۷۶) بوده‌اند. داده‌ها با فرمول همبستگی پیرسون و رگرسیون و با استفاده از نرم‌افزار SPSS ۱۸ تجزیه و تحلیل شدند. یافته‌ها نشان داد که بین همبستگی خانواده و جهت‌گیری گفت و شنود با بحران هویت رابطه منفی و معنی‌دار، و بین جهت‌گیری هم‌نواایی با بحران هویت رابطه مثبت معنی‌دار وجود دارد. همچنین همبستگی خانواده و الگوی ارتباطی والدین می‌توانند بحران هویت را پیش‌بینی کنند.

واژگان کلیدی: همبستگی خانواده، الگوی ارتباطی والدین، بحران هویت، نوجوان

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۴/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۱۳

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

^۱ کارشناس ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بندرگز، بندرگز، گلستان، ایران.

^۲ استادیار گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بندرگز، بندرگز، گلستان، ایران. نویسنده مسئول:

homaiony@gmail.com

^۳ دکتری روانشناسی، گروه روانشناسی مرکز پژوهشی علوم روانشناختی فارابی، مازندران، ایران.

مقدمه

دوره نوجوانی یکی از مهم‌ترین دوره‌های زندگی انسان است؛ به گونه‌ای که بیشترین تغییرات شخصیت (چه از لحاظ شناختی، اجتماعی و فیزیکی) در این دوره شکل می‌گیرد (اولوف اسدوتر، فورمارک، آسلاند و نیسون^۱، ۲۰۱۸). بر طبق سرشماری سال ۲۰۱۱، حدود ۱۲ میلیون نوجوان ۱۰-۱۹ ساله در ایران وجود دارد که نیمی از آن‌ها را دختران تشکیل می‌دهند (ارسنجانی شیرازی، جوادی فر، جوادنوری و حقیقی زاده، ۱۳۹۴). دختران نقش مهمی در سلامت جامعه امروز و آینده دارند و سرمایه‌گذاری بر روی این گروه سنی و ارتقاء سطح سلامت و کیفیت زندگی آن‌ها یکی از مهم‌ترین راهکارها برای تحقق اهداف سازمان‌های بهداشتی محسوب می‌شود (عیسی پور، ۱۳۹۷). مطالعات نشان داده‌اند که سلامت جسمی و روانی و کیفیت زندگی دختران نوجوان نامطلوب‌تر از پسران می‌باشد (میتچایسون، موند، اسلیوا-یونان و های^۲، ۲۰۱۳؛ به نقل از عیسی پور، ۱۳۹۷).

یکی از مفاهیمی بسیار مهمی که می‌تواند در سلامت جسمی و روانی و کیفیت زندگی دختران نوجوان تاثیر به‌سزایی داشته باشد، مفهوم هویت^۳ و بحران هویت می‌باشد. نوجوانی یک دوره حیاتی برای نوجوانان در سراسر جهان است، زیرا این زمانی است که آن‌ها باید هویت خود را توسعه دهند (یونوس، مالیک و زکریا^۴، ۲۰۱۸). در سده گذشته و با رشد سریع فن‌آوری‌های ارتباطی و تأثیر آن بر هویت، این مفهوم از ابعاد مختلف مورد توجه دانشمندان، نظریه‌پردازان و پژوهشگران قرار گرفته است. تعاریف گوناگونی از هویت ارائه داده‌اند که ساده‌ترین تعریف پاسخی است که هر فرد به سؤال «من کیستم؟» می‌دهد. نظریه‌پردازان مکتب‌های گوناگون ابعاد و انواع مختلفی برای هویت قائل‌اند که روشن‌ترین آن‌ها تفاوت بین هویت فردی و هویت جمعی می‌باشد (مصطفوی طالعی، ۱۳۹۵). در میان نظریه‌های نوین مربوط به رشد هویت در نوجوانان از نظریه مارسیا^۵ می‌توان نام برد. الگوی وضعیت هویت مارسیا^۶ (۱۹۹۶) بیشتر بر پایه نظریه اریکسون در رابطه با شکل‌گیری هویت در نوجوانان شکل گرفته است. مارسیا از چهار سطح جداگانه در رشد هویت ایگو، یاد نموده است که آن را در مفهوم حضور یا عدم حضور بحران،

^۱. Olofsdotter, Furmark, Aslund & Nisson
^۲. Mitchison, Mond, Sleva-Younan & Hay
^۳. identity
^۴. Yunus, Malik & Zakaria
^۵. Marcia
^۶. Marcia Identity Status

اکتشاف و تعهد وصف می‌کند. این چهار وضعیت عبارت اند از هویت نامتمایز^۱ (وضعیتی بدون بحران کنونی و بدون تعهد)، تفویض اختیار^۲ (وضعیتی با تعهد بدون بحران پیشین)، مهلت مجاز^۳ (وضعیتی با بحران فعلی و بدون تعهد) و بالاخره اکتساب هویت^۴ (وضعیتی با تعهد و بحران پیشین). اگرچه این مراحل در یک موقعیت بهنجار در نظر گرفته می‌شوند ولی بر چگونگی درگیر شدن نوجوانان برای شکل‌گیری هویت تأکید دارند (شوآرتز^۵، ۲۰۱۱؛ به نقل از عیسی پور، ۱۳۹۷).

افرادی که دچار بحران هویت هستند، از نشانه‌های بی‌هدفی، پوچی، ناامیدی، عدم اعتماد به نفس، بی‌ارزشی، نارضایتی از زندگی، اضطراب، غمگینی، پرخاشگری و عصبانیت در رنج هستند و در دوره نوجوانی به دلیل شرایط خاص خود و تغییر و تحولات سریع در زمینه‌های مختلف جسمانی، هیجانی و شناختی و جست و جویی برای یک هویت بزرگسال، بحران هویت به شکل آشکاری به چشم می‌خورد (رجایی، حاجی‌اربابی و افضل‌القوم، ۱۳۹۳). یکی از مؤلفه‌هایی که ممکن است با بحران هویت نوجوانان در ارتباط باشد، همبستگی خانواده^۶ است. خانواده فراهم‌کننده فضای امنی است که فرزندان در آن مهارت‌های ارتباطی صمیمانه و نزدیک و سالم را می‌آموزند. یکی از کنش‌های خانوادگی، همبستگی یا انسجام خانوادگی است که نشان‌دهنده روابط عاطفی میان والدین و فرزندان در مراحل مختلف رشدی است (چویی، ۲۰۱۲؛ به نقل از امانی و بابایی گرمخانی، ۱۳۹۳). مطالعات مختلف نشان داده‌اند که خانواده‌هایی که همبستگی در آن‌ها بالاست، اعضا حمایت بیشتری از یکدیگر دارند، احساس نزدیکی و گرمی بیشتری نسبت به هم دارند و وقت بیشتری برای با هم بودن و صمیمیت روانی و فیزیکی می‌گذارند (امانی و بابایی گرمخانی، ۱۳۹۳).

همچنین، نوجوانانی که در خانواده‌های سالم رشد می‌کنند، سطح بالاتری از دوست‌داشته شدن، مورد حمایت شدن، ارزشمندی و توانایی بهتر برای مقابله با مشکلات را نشان می‌دهند. این افراد در مقایسه با دیگر افراد از سلامت جسمانی، روانی و اجتماعی بالاتری برخوردارند و از زندگی

^۱. identity diffusion

^۲. foreclosure

^۳. moratorium

^۴ Acquisition of Identity

^۵. Schwartz

^۶. family correlation

خود احساس خرسندی دارند (پیساین، لاکس و آلامپای^۱، ۲۰۱۴). حاصلی آزاد و عارفی (۱۳۹۷) نشان دادند که انسجام خانواده را می‌توان متغیری پیش بین برای بحران هویت نوجوان در نظر گرفت. در نتیجه در این پژوهش، خانواده می‌تواند با تاثیر بر میزان تجربه بحران هویت فرد، یکی از عوامل مؤثر در رشد بهنجار شخصیت، فائق آمدن بر تکالیف رشدی و عملکرد و رفتار سالم شخص در چالش برانگیزترین مرحله زندگی وی، یعنی "نوجوانی" باشد. امیرتیموری (۱۳۹۶) دریافت که جو خانواده یعنی انعطاف‌پذیری و همبستگی خانواده می‌تواند میزان وقوع رفتارهای پرخطر را پیش‌بینی کند. مهدی پور، فروغیان، فلاحی و نادیان (۱۳۹۶) گزارش کردند، از میان دو بعد الگوهای ارتباطی فقط بعد گفت و شنود با سه سبک هویتی: اطلاعاتی، هنجاری و تعهد رابطه مثبت وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که صرفاً بعد گفت و شنود قادر به پیش‌بینی معنادار هویت از نوع اطلاعاتی، هویت از نوع هنجاری و هویت از نوع تعهد است. سبک هویتی نوجوانان در تعامل با خانواده شکل می‌گیرد، در نتیجه ایجاد ارتباط‌های موثر با فرزندان و تشویق آنها به ابراز نظر و نظرخواهی در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی می‌تواند در شکل‌گیری سبک‌های هویتی کارآمدتر در نوجوانان نقش موثری داشته باشد. مارتینز-پامپلیگا^۲ و همکاران (۲۰۱۹) نشان دادند که ساختار خانواده نوجوانان از جمله انسجام خانوادگی بین مادر و نوجوان، کشمکش‌ها و تعارضات بین والدین نقش مؤثر در ناسازگاری‌های دوران نوجوانی افراد دارند. بی^۳ و همکاران (۲۰۱۹) گزارش کردند که همبستگی خانوادگی بر سازگاری اجتماعی از طریق احساس امنیت نوجوانان و ایجاد تعاملات بین فردی تأثیر می‌گذارد. باماکا-کولبرت^۴ و همکاران (۲۰۱۸) نشان دادند که خانواده همبسته یکی از عوامل مؤثر بر سازگاری اجتماعی نوجوانان است و این امر تکالیف فرزندپروری را آسان‌تر می‌کند.

لین و یی^۵ (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی تأثیر همبستگی خانوادگی و رضایت از زندگی در دوران نوجوانی بر پیامدهای بعدی پرداختند و دریافتند که همبستگی خانواده و رضایت از زندگی نوجوانان تایوانی با گذشت زمان کاهش می‌یابد و این به نوبه خود منجر به پیامدهای منفی زندگی مانند سطح افسردگی و انحراف بیشتر و سطح پایین‌تر اعتماد به نفس نیز می‌شود. علاوه بر رابطه مستقیم بین همبستگی خانواده و پیامدهای نوجوانان، همبستگی خانواده نیز با تغییر رضایت از

^۱. Pesigan, Luyckx & Alampay

^۲. Martínez-Pampliega

^۳. Ye

^۴. Bámaca-Colbert

^۵. Lin & Yi

زندگی، تأثیرات غیرمستقیمی بر عزت نفس و افسردگی داشت. همچنین، رضایت از زندگی اولیه به طور غیرمستقیم با تغییر در همبستگی خانواده مرتبط است. یکی دیگر از مؤلفه هایی که ممکن است با هویت و بحران هویت نوجوانان در ارتباط باشد، الگوهای ارتباطی والدین^۱ است. مطالعات مختلف نشان داده اند که در خانواده های با گفت و شنود بالا، فرزندان دارای عزت نفس بالایی هستند، به این معنا که فرزندان در می یابند که از طرف والدین شان درک می شوند و به آن ها اهمیت می دهند. لذا، گفت و شنود بالا پیش بینی کننده مثبت و معناداری برای سلامت جسمانی و روانی اعضای خانواده است (بهرامی و خوشبخت، ۱۳۹۴). جلالی آدرگانی (۱۳۹۷) دریافت که الگوهای ارتباطی ناکارآمد اعضای خانواده، پیوند فAMILI ضعیف، نادیده گیری و عدم پذیرش از سوی والدین، آسیب پذیری والدین و اعضای خانواده، وضعیت اقتصادی نامناسب اعضای خانواده، سبک های فرزندپروری نامناسب، شیوه مدیریتی نادرست در خانواده، خشم و عصبانیت درونی ناشی از مشکلات خانواده نوجوانان باعث به وجود آمدن عوامل خطر سازی می شود که زمینه ساز هویت آشفته در نوجوانان است. روشن زاده و رضایی (۱۳۹۵) نشان دادند که عملکرد خانواده با هویت خودشیفتگی رابطه معکوس معنی دار دارد. همچنین، ابعاد عملکرد خانواده به گونه معنی دار قادر به پیش بینی هویت خودشیفتگی می باشند. بوسیو و بیاور^۲ (۲۰۱۹) نشان دادند که تغییر در ساختار خانواده مخصوصاً طلاق والدین می تواند رفتارهای بزهکارانه دوره نوجوانی را پیش بینی نماید.

با توجه به این که اساسی ترین مسئله در نوجوانی هویت یابی است و هویت یابی نوجوانان و انواع سبک های هویتی نوجوانان آثار فراوانی بر جامعه دارد و نیز با توجه به نتایج پژوهش های مختلف، خانواده می تواند در شکل گیری هویت نوجوانان و غنابخشیدن به فلسفه زندگی آن ها بسیار موثر واقع شود؛ بنابراین محقق در این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این مسئله است که آیا بین همبستگی خانواده و الگوی ارتباطی والدین با بحران هویت دانش آموزان رابطه وجود دارد؟

روش شناسی

نوع پژوهش حاضر براساس هدف، کاربردی می باشد و براساس چگونگی به دست آوردن داده های مورد نیاز، تحقیق حاضر توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان مقطع متوسطه دوم در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ در حال تحصیل بودند می باشد و

^۱. parental communication pattern

^۲. Boccio & Beaver

شامل ۱۱۰۰ نفر می‌باشند که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان تعداد حجم نمونه برابر ۲۸۵ با روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شدند.

ابزارهای پژوهش عبارتند از:

الف- پرسشنامه ارزیابی همبستگی خانواده: این مقیاس توسط السون و لاوی (۱۹۸۵) ساخته شده است و همبستگی خانواده با ۲۰ سوال سنجیده می‌شود. نمره گذاری مقیاس به صورت طیف لیکرت ۵ نقطه‌ای می‌باشد که برای گزینه‌های «هرگز»، «به ندرت»، «گاهی اوقات»، «غالباً» و «همیشه» به ترتیب امتیازهای ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ در نظر گرفته می‌شود. هر چه نمره همبستگی خانواده بالاتر باشد، گفته می‌شود که خانواده منسجم‌تر است. در پژوهش السون و لاوی (۱۹۸۵) روایی محتوایی این پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفته است. در ایران در پژوهش جلالی، احدی و کیامنش (۱۳۹۵) پایایی همبستگی خانواده به وسیله آلفای کرونباخ ۰/۷۷ به دست آمد.

ب- پرسشنامه تجدید نظر شده الگوی ارتباطی خانواده: پرسشنامه تجدیدنظر شده الگوی ارتباطی خانواده (RFCP) در سال ۱۹۹۴ مشتمل بر ۲۶ گویه توسط فیتزپاتریک و ریچی طراحی شد. این پرسشنامه دارای دو زیرمقیاس به نام‌های جهت‌گیری هم‌نواپی و جهت‌گیری گفت‌وگوشود می‌باشد. در این پرسشنامه میزان موافقت یا عدم موافقت پاسخ دهنده را با ۲۶ گویه که درباره وضعیت ارتباطات خانواده هستند در دامنه ۵ درجه‌ای مورد سؤال قرار می‌دهد. نمره ۴ معادل «کاملاً موافقم» و نمره ۰ معادل «کاملاً مخالفم» است. ۱۵ گویه اول مربوط به بعد جهت‌گیری گفت‌وگوشود و ۱۱ گویه بعدی مربوط به جهت‌گیری هم‌نواپی می‌باشند. فیتزپاتریک و ریچی (۲۰۰۲) پایایی مقیاس را با استفاده از آلفای کرونباخ برای بعد گفت‌وگوشود ۰/۸۹ و برای بعد هم‌نواپی ۰/۷۹ گزارش کردند. در ایران نیز جوکار و رحیمی (۱۳۸۶) این پرسشنامه را ترجمه نموده و با استفاده از آلفای کرونباخ، ضریب پایایی بعد گفت‌وگوشود را ۰/۸۸ و ضریب پایایی بعد هم‌نواپی را ۰/۸۴ گزارش نمودند. همچنین، آن‌ها با استفاده از روش تحلیل عاملی، روایی پرسشنامه را مورد بررسی قرار دادند. و ضمن تأیید وجود دو عامل در ابزار مورد استفاده، مقدار KMO را ۰/۸۵ و ضریب آزمون بارتلت را برابر ۱۹۴۸/۹۰ گزارش نمودند که در سطح ۰/۰۰۱ معنادار بود (بهرامی و خوشبخت، ۱۳۹۴).

پ- پرسشنامه بحران هویت: پرسشنامه بحران هویت، یک مقیاس مداد-کاغذی است که احمدی در سال ۱۳۷۶ آن را در ۴۰ سؤال تدوین کرده است. نمره کل سوالات، متغیر بحران هویت را تشکیل می‌دهد. ضرایب اعتبار به دست آمده از روش‌های متفاوت در پژوهش‌های گوناگون، از

بررسی رابطه همبستگی خانواده و الگوی ارتباطی.....۱۲۵

طیف ۰/۷۱ تا ۰/۸۵ بود که انسجام کافی و قابل قبول میان سوالات پرسشنامه را نشان می دهد. همچنین، قابل فهم و ساده و روشن بودن سؤال ها و روایی صوری پرسشنامه نیز مورد تایید قرار گرفته است (ساعتچی، کامکاری و عسکریان، ۱۳۹۵).
برای تجزیه و تحلیل داده ها در بخش امار توصیفی از میانگین و انحراف استاندارد، و در بخش امار استنباطی از روش همبستگی پیرسون و رگرسیون استفاده شد. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده ها داده ها از نرم افزار SPSS ۱۸ استفاده شد.

یافته ها

از بین نمونه آماری ۲۸۵ نفره پژوهش، ۶۹ نفر (۲۴/۲ درصد) از پدران دانش آموزان دارای تحصیلات دیپلم و پایین تر، ۸۳ نفر (۲۹/۱ درصد) دارای تحصیلات فوق دیپلم، ۶۹ نفر (۲۴/۲ درصد) دارای تحصیلات لیسانس، و ۶۴ نفر (۲۲/۵ درصد) دارای تحصیلات فوق لیسانس می باشند. ۷۱ نفر (۲۴/۹ درصد) از مادران دانش آموزان دارای تحصیلات دیپلم و پایین تر، ۶۶ نفر (۲۳/۲ درصد) دارای تحصیلات فوق دیپلم، ۹۵ نفر (۳۳/۳ درصد) دارای تحصیلات لیسانس، و ۵۳ نفر (۱۸/۶ درصد) دارای تحصیلات فوق لیسانس می باشند. ۱۴۸ نفر (۵۱/۹ درصد) از پدران دانش آموزان دارای شغل آزاد، و ۱۳۷ نفر (۴۸/۱ درصد) کارمند می باشند. ۱۸۶ نفر (۶۵/۳ درصد) از مادران دانش آموزان دارای شغل خانه دار، و ۹۹ نفر (۳۴/۷ درصد) کارمند می باشند.

۱: میانگین، انحراف استاندارد، و ماتریس ضرایب همبستگی بین الگوهای ارتباطی والدین و همبستگی خانواده با بحران هویت

متغیر	M	SD	۱	۲	۳	۴
جهت گیری گفت و شنود	۳۱/۰۴	۹/۷۸۲	۱			
جهت گیری همنوایی	۲۵/۷۳	۴/۱۱۱	-۰/۰۸۵**	۱		
همبستگی خانواده	۶۰/۳۰	۱۲/۹۹۷	۰/۳۸۴**	-۰/۱۹۱**	۱	
بحران هویت	۳/۱۴	۴/۸۸۰	-۰/۲۷۹**	۰/۱۵۸**	-۰/۲۳**	۱

* در سطح ۰/۰۱ معنی داری است. ** در سطح ۰/۰۵ معنی داری است.

نتایج مندرج در جدول فوق همبستگی معنی داری بین همبستگی خانواده و الگوهای ارتباطی والدین با بحران هویت نشان می دهد، و بین جهت گیری گفت و شنود (-۰/۲۷۹)، جهت گیری همنوایی (۰/۱۵۸)، همبستگی خانواده (-۰/۲۳)، رابطه معنی داری وجود دارد.

۲: ضریب همبستگی چندگانه، ضرایب رگرسیون، ضریب تعیین، خطای استاندارد برآورد و هم خطی داده‌ها

متغیرهای پیش بین	ضریب همبستگی چندگانه R ^۲	مجدد ضریب همبستگی چندگانه R ^۲	ضریب بتا استاندارد شده (Beta)	ضریب بتا	معنی داری	خطای استاندارد برآورد	تولرانس	VIF
جهت گیری گفت و شنود	۰/۲۲۳	۰/۱۰۵	-۰/۲۳۰	-۳/۷۶۳	۰/۰۰۰	۰/۸۵۳	۰/۸۵۳	۱/۱۷۳
جهت گیری گفت همنوایی	۰/۱۱۹	۰/۲۲۳	۲/۰۶۵	۰/۴۰	۱/۹۳۷	۰/۹۶۳	۰/۹۶۳	۱/۰۳۸
همبستگی خانواده	-۰/۱۰۲	۰/۱۰۲	۱/۶۳۷	۰/۱۰۳	۰/۰۰۰	۰/۸۲۸	۰/۸۲۸	۱/۲۰۸

جدول فوق نشان می‌دهد که الگوهای ارتباطی و همبستگی خانواده می‌توانند بحران هویت را پیش‌بینی کنند و قدرت پیش‌بینی کنندگی جهت‌گیری گفت و شنود بیش از سایر متغیرهاست.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش صورت گرفته به دنبال بررسی رابطه همبستگی خانواده و الگوی ارتباطی والدین با بحران هویت نوجوانان بوده است. بررسی یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که همبستگی خانواده رابطه منفی با بحران هویت، جهت‌گیری گفت و شنود رابطه منفی با بحران هویت، و جهت‌گیری همنوایی رابطه مثبت با بحران هویت دارد. پژوهش‌های امیر تیموری (۱۳۹۶)، روشن زاده و رضایی (۱۳۹۵)، آلسن^۱ و همکاران (۲۰۱۹)، و دروری^۲ و همکاران (۲۰۱۶) از جهت وجود رابطه منفی بین همبستگی خانواده و بحران هویت با پژوهش حاضر همسو می‌باشد. در تبیین یافته فوق می‌توان گفت که خانواده یک نهاد اجتماعی است و هیچ نهادی در تاریخ و فرهنگ و تمدن انسانی به اندازه آن قدمت ندارد. خانواده سنگ بنای جامعه بزرگ انسانی است و در روابط اجتماعی و رشد تعالی یکایک اعضای جامعه نقش بنیادین دارد. تلاش در جهت استحکام خانواده ارج نهادن به ارزش‌های پایه‌دار زندگی مشترک در خانواده و روابط درون این نهاد اجتماعی، زمینه را برای سلامت اخلاقی و سلامت عمومی مردم یک جامعه فراهم می‌کند. خانواده همچون صدفی است

^۱ Olesen

^۲ Drury

که اگر پایه‌های آن سنجیده و درست نباشد هرگز مرواریدی نخواهد پرورید. خانواده تنها در تامین و رفع نیازهای مادی و اقتصادی و تداوم نسل نیست بلکه حس مشارکت و تفاهم برای وسعت نگرش و امکان دستیابی به فرصت‌های بیشتر است (آقاجری، ۱۳۹۵). به اعتقاد کلیماویسیوت^۱ و همکاران (۲۰۱۷) خانواده‌هایی که همبستگی در آن‌ها بالاست اعضا حمایت بیشتری از یکدیگر دارند، احساس نزدیکی و گرمی بیشتری نسبت به همدیگر دارند و وقت بیشتری برای با هم بودن و صمیمیت روانی و فیزیکی می‌گذارند. اغلب محققان همبستگی خانواده را عامل مهمی در توانایی استقلال عاطفی از دیگران عنوان کرده‌اند. در حالت کلی می‌توان گفت که همبستگی خانوادگی بالا از اضطراب و اجتناب اجتماعی جلوگیری می‌کند که خود می‌تواند منجر به کاهش احساس تنهایی و عدم گرایش و وابستگی شدید به روابط با افراد خارج از خانواده شود. در توجیه وجود ارتباط منفی بین همبستگی و بحران هویت باید گفت که احتمالاً هر اندازه نقش‌ها در خانواده مشخص نباشد و همبستگی بین افراد خانواده پایین باشد و اعضای خانواده در انجام وظایف و کارکردهای موردنظر بهتر عمل نکنند اعضای خانواده دچار بحران هویت می‌شوند.

اولین عامل و مهمترین ابزار جامعه‌پذیری افراد یک جامعه، «خانواده» می‌باشد، زیرا اجتماعی شدن افراد از خانواده شروع می‌شود. نوزاد انسانی در خانواده رشد و نما می‌کند، رفتارهای اجتماعی، هنجارها و ارزش‌ها را می‌آموزد و یاد می‌گیرد که چگونه با دیگران تعامل داشته باشد. بنابراین هویت انسانی در خانواده شکل می‌گیرد. حال اگر خانواده‌ای دچار اختلال و نابسامانی باشد و کارکرد و نقش اصلی خود یعنی تربیت و پرورش را از دست بدهد، فرآیند جامعه‌پذیری به خوبی انجام نمی‌شود، در این وضعیت فردی که وارد عرصه‌های مختلف اجتماعی شده است، دچار بحران هویت می‌شود و نمی‌تواند خود را با ارزش‌های پذیرفته شده جامعه هم‌نوا کند و نقش خود را به خوبی ایفا کند. همچنین شباهنگ (۱۳۹۷)، برفر و فرج‌زاده (۱۳۹۴)، هیندز و همکاران (۲۰۱۶)، و هایکی و گرافسکی (۲۰۱۷) دریافته‌اند که جهت‌گیری گفت و شنود رابطه منفی با بحران هویت، و جهت‌گیری هم‌نوایی رابطه مثبت با بحران هویت دارد. می‌توان اینگونه بیان کرد که براساس الگوی ارتباطی والدین رمزگردانی و رمزگشایی پیام‌هایی که بین افراد خانواده رد و بدل می‌شود، شکل گرفته و در نحوه به کارگیری داده‌ها در تعاملات آینده مورد استفاده قرار می‌گیرد.

^۱ Klimaviciute

مطابق نظریه چو^۱ و همکاران (۲۰۱۵) الگوهای ارتباطی والدین بیش از اینکه یک خصیصه شخصیتی باشد، حاصل تجارب ناشی از تعاملات خانوادگی است. دو جهت‌گیری کلی الگوهای ارتباطی خانواده شامل جهت‌گیری گفت و شنود (یعنی فضایی که اعضای خانواده به تعاملات خود انگیزه و مشارکت در مباحث و ابراز ایده‌های جدید تشویق می‌شوند) و جهت‌گیری هم‌نوایی (یعنی میزان فشاری که خانواده بر اعضا، برای یکسان‌سازی گرایش‌ها، ارزش‌ها و باورها وارد می‌آورد) می‌باشند. هر قدر افراد در محیط خانواده هیجانات خود را بروز دهند و در ابراز احساسات خود تشویق شوند و بتوانند آزادانه به بحث و تبادل نظر بپردازند می‌توانند از سطح کیفیت زندگی بالاتری برخوردار باشند و فرد کمتر احتمال دارد که به عوارض بحران هویت گرفتار شوند. بدین ترتیب که تقویت بعد گفت و شنود منجر به استفاده از شیوه‌های حل تعارض کارآمد و رابطه سالم والد-فرزندی و افزایش عزت نفس، دوست داشتن دیگران، توجه به عواطف و احساسات دیگران، احساس مسئولیت، تبحر در حل مسائل، مهارت‌های ارتباطی قوی‌تر، سطح تاب‌آوری بالاتر و رشد استقلال، قدرت مدیریت موقعیت‌ها بر اساس توانایی‌های شخصی شان می‌شود. به همین دلیل افراد دارای جهت‌گیری گفت و شنود به انسان و زندگی دیدگاه مثبت تری پیدا می‌کنند و دارای هویتی مشخص شده می‌شوند و از دچار شدن به عوارض بحران هویت جلوگیری به عمل می‌آید (رشیدی و همکاران، ۱۳۹۵).

مطابق نظریه هیندز^۲ و همکاران (۲۰۱۶) عدم موفقیت افراد در شکل دادن به هویت فردی خود، اعم از اینکه به علت تجارب کودکی یا شرایط نامساعد فعلی باشد، بحرانی ایجاد می‌کند که بحران هویت یا سرگشتگی نام دارد. ارتباطات موجود در بین اعضای خانواده به عنوان یکی از مهمترین جنبه‌های روابط بین فردی و کلیدی برای فهم مکانیسم‌های تحت تأثیر روابط خانوادگی قلمداد می‌شوند. می‌توان گفت که خانواده‌هایی که همبستگی و ارتباط کمتری باهم دارند، اختلاف و ناسازگاری در بین آنها بیشتر است. براساس دیدگاه مازلو^۳ یکی از نیازهای انسان مورد احترام واقع شدن است. در صورت برآورده شدن رضایت بخش این نیاز از سوی خانواده، فرد احساس ارزشمندی می‌کند و مستقیماً کیفیت زندگی وی تحت تأثیر قرار می‌گیرد. خانواده‌های که روابط ضعیفی دارند دچار گسستگی عاطفی، فقدان صمیمیت و عدم انطباق‌پذیری می‌شوند.

^۱ Cho

^۲ Hinds

^۳ Maslow

در تبیین رابطه مثبت جهت گیری همنوایی با بحران هویت باید گفت چون در این خانواده‌ها تأکید روی همگن شدن عقاید و نگرش‌ها است، فرزندان از طرح مسائل چالش برانگیز اجتناب می‌کنند. در نتیجه مهارت چندانی برای رویارویی با مشکلات احتمالی نداشته و به دیگران متکی می‌مانند. این نوع روابط زمینه‌ساز مشکلات اساسی نظیر بحرا هویت در آینده خواهند شد.

منابع

امانی، احمد، بابایی گرمخانی، محسن. (۱۳۹۳). بررسی رابطه همبستگی خانواده و الگوی انضباطی والدین با بحران هویت و عشق پرشور به جنس مخالف در پسران نوجوان. *فصلنامه مشاوره و روان درمانی خانواده*، ۴ (۳)، ۵۳۰-۵۵۰.

امیر تیموری، وحیده. (۱۳۹۶). *بررسی رابطه انعطاف‌پذیری و همبستگی خانواده با وقوع رفتارهای پرخطر در نوجوانان شهر نجف آباد*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور مرکز تهران.

بهرامی، محمود، خوشبخت، فریبا. (۱۳۹۴). نقش الگوهای ارتباطی خانواده در خودپنداره دانش آموزان مقطع راهنمایی شهر شیراز. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۱۱ (۴۲)، ۲۳۷-۲۵۶.

جلالی آدرگانی، مهدی. (۱۳۹۷). *بررسی کیفی عوامل خانوادگی تاثیرگذار بر هویت آشفته نوجوانان*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی تهران.

حاصلی آزاد، طویی، عارفی، مختار. (۱۳۹۷). رابطه سلامت خانواده پدری و عملکرد خانواده با سبک‌های هویت در نوجوانان. *مجله علوم حرکتی و رفتاری*، ۱ (۲)، ۱۲۷-۱۳۸.

رجایی، علیرضا، حاجی اربابی، فاطمه، افضل‌القوم، حمیده. (۱۳۹۳). بررسی رابطه نحوه برخورد والدین با بحران هویت نوجوانان. *فصلنامه پژوهشنامه تربیتی*، ۹ (۳۹)، ۷۳-۸۴.

روشن زاده، فهیمه؛ رضایی، آذرمیدخت. (۱۳۹۵). نقش عملکرد خانواده با هویت خودشیفتگی در دختران نوجوان. *فصلنامه زن و جامعه*، ۷، ۱۸۳-۱۹۴.

شباهنگ، ساجده. (۱۳۹۷). *مقایسه دانش آموزان با هویت‌های مختلف از لحاظ الگوهای ارتباطی خانواده*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه یاسوج.

عیسی پور، اکرم. (۱۳۹۷). *رابطه جهت‌گیری مذهبی با هویت‌یابی و کمال‌گرایی نوجوانان دختر*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات شاهرود.

مصطفوی طالعی، معصومه. (۱۳۹۵). *مطالعه تطبیقی تأثیر فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی بر هویت اجتماعی دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهر رشت در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور مرکز رباط کریم-پرنند.

مهدی پور، سعید؛ زهرا فروغیان؛ فاطمه فلاحی و کوثر نادیان، ۱۳۹۶، الگوهای ارتباطی والدین پیش‌بینی‌کننده سبک‌های هویتی نوجوانان، ششمین کنگره انجمن روانشناسی ایران، تهران، انجمن روانشناسی ایران.

Boccio, C. M., Beaver, K. M. (۲۰۱۹). The influence of family structure on delinquent behavior. *Youth Violence and Juvenile Justice*, ۱۷ (۱), ۸۸-۱۰۶.

Drury, J., Brown, R., González, R., & Miranda, D. (۲۰۱۶). Emergent social identity and observing social support predict social support provided by survivors in a

- disaster: Solidarity in the ۲۰۱۰ Chile earthquake. *European Journal of Social Psychology*, 46(۲), ۲۰۹-۲۲۳.
- Hickey, K. A., & Grafsky, E. L. (۲۰۱۷). Family relationships and religious identities of GLBQ Christians. *Journal of GLBT Family Studies*, ۱۳ (۱), ۷۶-۹۶.
- Hinds, P. S., Wang, J., Dizon, Z. B., Cheng, Y. I., & Roter, D. L. (۲۰۱۶). Parent satisfaction with communication is associated with physician patient-centered communication patterns during family conferences. *Pediatric critical care medicine: a journal of the Society of Critical Care Medicine and the World Federation of Pediatric Intensive and Critical Care Societies*, 17(۶), ۴۹۰.
- Martínez-Pampliega, A., Cormenzana, S., Corral, S., Iraurgi, I., & Sanz, M. (۲۰۱۹). Family structure, interparental conflict & adolescent symptomatology. *Journal of Family Studies*, <https://doi.org/10.1080/13229400.2018.1537609>.
- Olofsdotter, S., & Furmark, T., & Aslund, G., & Nisson, K. W. (۲۰۱۸). The mediating role of parenting behaviors in the relationship between early and late adolescent levels of anxiety: Specificity and informant effects. *Journal of Adolescence*, 69, ۱۱۸-۱۲۹.
- Olson, D. H. (۱۹۹۹). Circumplex model of marital & family systems. *Journal of Family Therapy*, ۲۲, ۱۴۴-۱۶۷.
- Pesigan, I. J. A., Luyckx, K., & Alampay, L. P. (۲۰۱۴). Brief report: Identity processes in Filipino late ado-lescents and young adults: Parental in-fluences and mental health outcomes. *Journal of Adolescence*, 37 (۵), ۵۹۹-۶۰۴.
- Yunus, F. W., Malik, M., & Zakaria, A. (۲۰۱۸). Identity status of TESL students in Malaysia. *Journal of ASIAN Behavioral Studies*, ۳ (۶), ۱۰۳-۱۱۰.